

УДК 342.6

М. М. Орлов, В. В. Халеп, О. І. Шаповалов

СПОСОБИ ДІЙ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК ПІД ЧАС ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ПРОТИСТОЯНЬ ГРОМАДЯН У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ МІЖЕТНІЧНОГО КОНФЛІКТУ

Обґрунтовано способи дій внутрішніх військ під час припинення масових протистоянь громадян у разі виникнення міжетнічного конфлікту. Подано стислу характеристику системи регіональних органів управління суб'єктами конфлікту та внутрішніх військ, а також блокових багатоярусних загороджувальних перешкод як засобів захисту бойових порядків військ.

Ключові слова: спосіб, протистояння громадян, міжетнічний конфлікт, система регіональних органів управління, внутрішні війська, блокова багатоярусна загороджувальна перешкода.

Постановка проблеми. Події, які відбувалися в Україні від листопада 2013 р. до перших місяців 2014 р., свідчать про те, що разом із масовою непокорю громадян існуючій владі можуть виникнути міжетнічні конфлікти, які призведуть до масових протистоянь громадян. Регіонами, де можуть виникнути міжетнічні конфлікти, є: Автономна Республіка Крим, південно-західна частина Одеської області, окремі райони Чернівецької області тощо. Це може бути новий виклик громадянського суспільства вищим та центральним органам чинної влади з урахуванням того, що на цей час регіональні органи влади будуть формуватися за новими законами.

У таких умовах разом з іншими складовими сил охорони правопорядку, до яких можуть увійти і представники загонів самооборони, внутрішні війська МВС України виконуватимуть покладені на них завдання із забезпечення охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. Найбільш імовірним є те, що в умовах міжетнічного конфлікту внутрішні війська будуть виконувати завдання з охорони державних установ, важливих державних об'єктів та стримування таких агресивних дій окремих груп громадян, що спрямовані на спричинення сутичок та масове порушення громадського порядку.

Ураховуючи зазначене вище і деякі уроки для органів державної влади та органів внутрішніх військ на тлі подій навколо Євромайдану в Україні [1], слід з нової точки відліку подивитися на традиційну тактику дій внутрішніх військ у складних умовах обстановки і розпочати розроблення нових способів їх дій у таких умовах, у тому числі під час виконання завдань з припинення масових протистоянь громадян у разі виникнення міжетнічного конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Можливість продовження протистоянь, започаткованих на Майдані, але в інший спосіб, прогнозує англійський журналіст Стив Розенберг і подає власне бачення у праці [2]. Директор Фонду “Демократические инициативы имени Илька Кучерив” І. Бекешкіна у праці [3] висловлює велике занепокоєння стосовно складності в системі державного управління після подій на Майдані.

Зазначеним вище підкреслюються ті складності у соціально-політичному житті України, які можуть бути найближчим часом, що не виключає ймовірності виникнення у певних регіонах міжетнічних конфліктів. Як зазначає у праці [4] Дмитро Тимчук – керівник Центру воєнно-політичних досліджень Академії безпеки відкритого суспільства “Хвиля”, “масла в огонь” у цій ситуації можуть “підлити” сусідні держави України, які і спровокують міжетнічний конфлікт.

Отже, у такій ситуації вдосконалення тактики дій внутрішніх військ та обґрунтування нових способів їх застосування є вкрай актуальним завданням. Питання, пов'язані із способами дій внутрішніх військ, досліджували такі вчені, як І. Кириченко [5, с. 182, 183], В. Варакута, О. Кривенко, І. Луговський, О. Лавніченко [6, с. 49–58], О. Шмаков [7, с. 397, 398] та деякі інші, але разом з тим способи дій внутрішніх військ під час припинення масових протистоянь громадян у разі виникнення міжетнічного конфлікту у відомих авторам цієї статті працях не досліджувалися. Зазначені способи мають певну особливість, яка полягає у тому, що військам належить призупинити протистояння окремих груп громадян, не порушуючи при цьому Основного Закону України.

Мета статті – обґрунтувати способи дій внутрішніх військ під час припинення масових

протистоянь громадян у разі виникнення міжетнічного конфлікту; надати стислу характеристику системи регіональних органів управління суб'єктами конфлікту і внутрішніх військ та блокових багатоярусних загороджувальних перешкод, які є засобами захисту бойових порядків військ.

Виклад основного матеріалу дослідження. У разі виникнення міжетнічного конфлікту може бути створено дві агресивно настроєних групи громадян у складі 3–5 тис. осіб у кожній із них [8; 9]. З боку внутрішніх військ виходячи із можливого обсягу завдань і буде формуватися угруповання, чисельність якого можна розрахувати з використанням математичних моделей, поданих у праці [10]. Це формування під час виконання завдань з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки може діяти певними способами. Як зазначено у праці [7], *спосіб* – це дія чи система дій, які

застосовуються у процесі виконання будь-якої роботи, здійснення будь-чого. Під час визначення способу дій внутрішніх військ у разі виникнення міжетнічного конфлікту буде дана відповідь на запитання: як виконати (здійснити) певні дії з мінімальною витратою ресурсів (людських та часових) для досягнення поставленої мети?

Перший спосіб дій під час виконання службово-бойових завдань внутрішніми військами – *стримування*. Сутність цього способу полягає у тому, що визначений підрозділ внутрішніх військ будує бойовий порядок у складі двох монолітів з використанням блокових багатоярусних загороджувальних перешкод з метою недопущення силового зіткнення ворогуючих сторін (рис. 1). Завданням цього підрозділу є стримування двох натовпів громадян різної національності від спроби силовими методами одного натовпу підкорити інший.

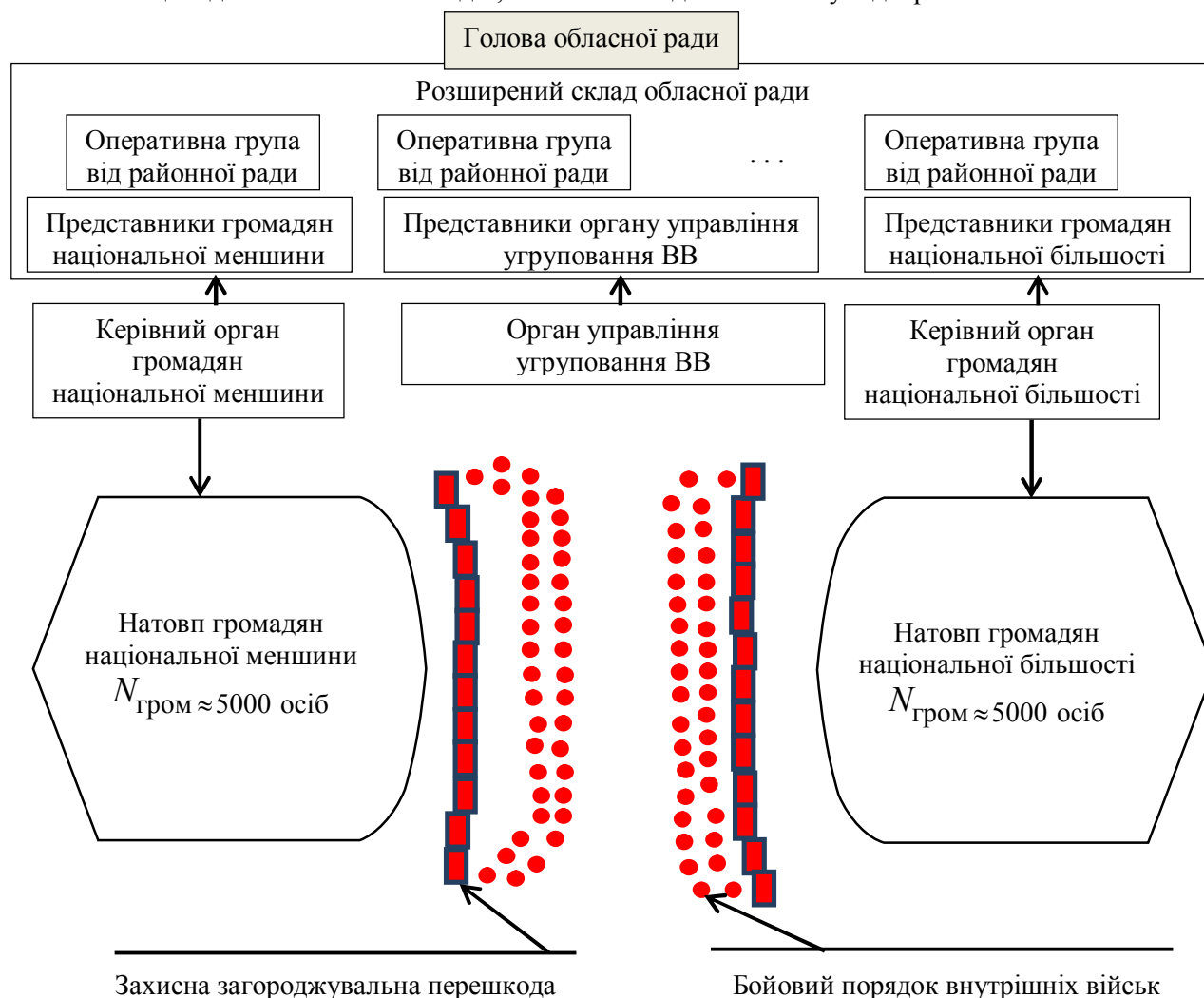

Рис. 1. Побудова бойового порядку внутрішніх військ у разі стримування натовпу двох груп громадян

З метою реалізації згаданого способу регіональні органи публічної влади сприятимуть внутрішнім військам і намагатимуться мирним шляхом залагодити міжетнічний конфлікт. Для цього буде створено тимчасову систему регіональних органів у складі: депутатів обласної ради, оперативних груп від районних рад, представників протидіючих сторін та представників внутрішніх військ (див. рис. 1). Буде створено розширений склад обласної ради, який координуватиме діяльність усіх зацікавлених регіональних органів влади та органів внутрішніх військ. Підґрунтям для створення такого тимчасового органу можуть бути деякі організаційні заходи. Розглянемо їх.

1. Як зазначено у праці [1], найближчим часом в Україні згідно з проектом Конституції України можуть бути скасовані посади голів обласних державних адміністрацій, які призначалися Президентом України і які у період подій з листопада 2013 р. по березень 2014 р. у державі не виправдали себе й у більшості випадків свою діяльність протипоставили волі громадян областей [11]. Тому з боку регіональних органів публічної влади будуть виступати обласні ради, депутатів яких вибрала громада.

2. Створення у державі п'яти регіонів замість двадцяти п'яти областей як адміністративно-територіальних одиниць дозволить ввести інтегрований регіональний орган представницької влади, що буде призначатися вищим органом виконавчої влади, у колишніх областях

залишаться обласні ради, які представлятимуть інтереси громадян [1; 3].

Показниками цього способу є: а) чисельність особового складу внутрішніх військ без застосування технічних загороджувальних засобів; б) чисельність особового складу внутрішніх військ із застосуванням блокових багатоярусних загороджувальних перешкод; в) час можливого стримування агресивних дій різної орієнтації.

Порядок обчислення значень цих показників – тема окремого дослідження. Критерієм цього способу слід вважати призупинення агресивного зіткнення двох етнічних груп громадян з мінімальним використанням сил та засобів внутрішніх військ. *Етнічна група* – це культурно-історична своєрідність, яка відрізняє один народ від іншого, що є основою формування нації. Уявлення про етнічну групу формується індивідом на основі певного рівня освіти і культури. Самоідентифікація з тим чи іншим етносом можлива лише тоді, коли етнічна орієнтація стала предметом осмислення особи [10].

Після вдалого застосування зазначеного вище способу внутрішні війська можуть перейти до другого способу, а саме *витіснення за межі району протистояння однієї із сторін протестувальників*.

Сутність цього способу полягає у тому, що командир підрозділу внутрішніх військ приймає рішення, виходячи із наявних власних сил та засобів, на витіснення за межі району протистояння слабшої із сторін етнічної групи (рис. 2).

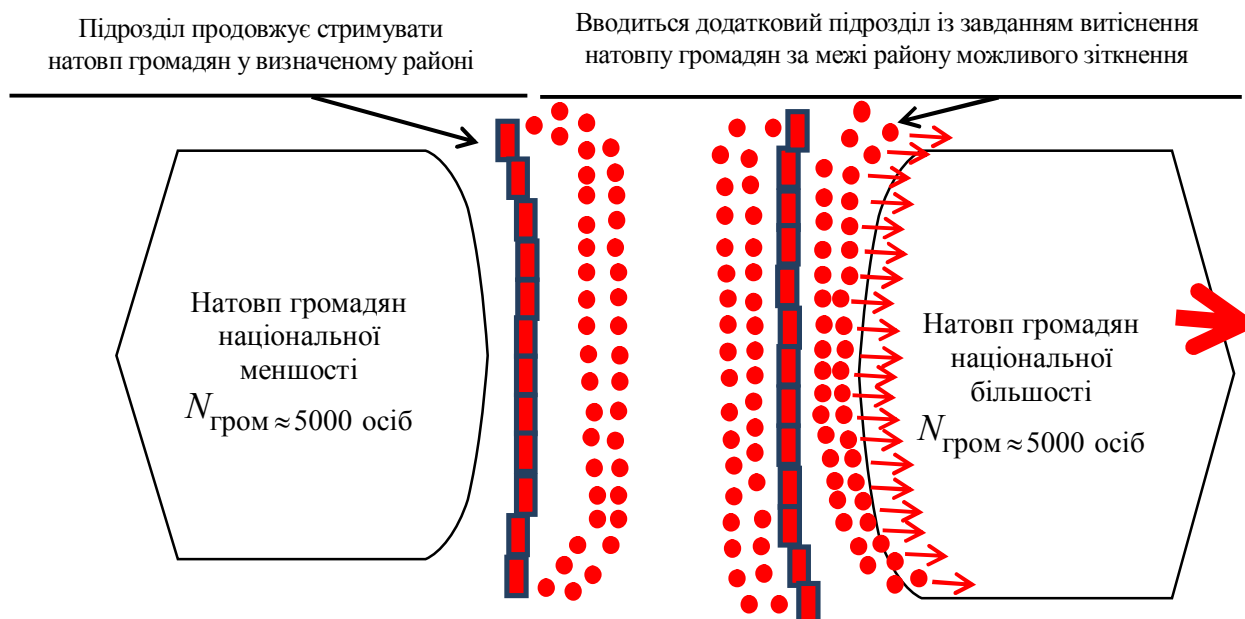

Рис. 2. Побудова бойового порядку внутрішніх військ у разі витіснення натовпів громадян однієї із протидіючих груп

Показники цього способу такі:
а) чисельність особового складу внутрішніх військ без застосування технічних загороджувальних засобів; б) чисельність громадян натовпу, стан їх озброєння, система управління; в) тривалість спеціальної операції з витіснення.

Порядок обчислення значень цих показників – тема окремого дослідження. Критерієм цього способу слід вважати витіснення з району протистояння натовпів громадян однієї з етнічних груп з мінімальним використанням сил та засобів внутрішніх військ.

У разі, якщо сил і засобів внутрішніх військ для виконання дій зазначеного способу достатньо і він буде успішно реалізований, командир їх підрозділу може прийняти рішення на застосування третього способу, а саме *ізоляція на тривалий час однієї із сторін протестувальників*.

Сутність цього способу полягає у тому, що командир підрозділу внутрішніх військ приймає рішення, виходячи із наявних власних сил та засобів, на ізоляцію однієї із протидіючих груп громадян на тривалий час у межах району протистояння (рис. 3).

Під час реалізації цього способу внутрішні війська будуть застосовувати блокові багаторусні загороджувальні перешкоди [13].

Показниками цього способу є:
а) чисельність особового складу внутрішніх військ із застосуванням блокових багаторусних загороджувальних перешкод; б) чисельність громадян натовпу, стан їх озброєння та система управління; в) тривалість спеціальної операції з ізоляції агресивного натовпу громадян однієї з етнічних груп.

Порядок обчислення значень цих показників – тема окремого дослідження. Критерієм цього способу слід вважати ізоляцію на тривалий час натовпів громадян однієї з етнічних груп з мінімальним використанням сил та засобів внутрішніх військ.

Як уже згадувалося, у разі застосування внутрішніми військами способу стримування натовпу громадян протилежних етнічних груп та способу ізоляції однієї з них на тривалий час використовуються блокові багаторусні загороджувальні перешкоди, як зазначено у праці [13].

Пропонується до використання нова конструкція загороджувального засобу, а саме

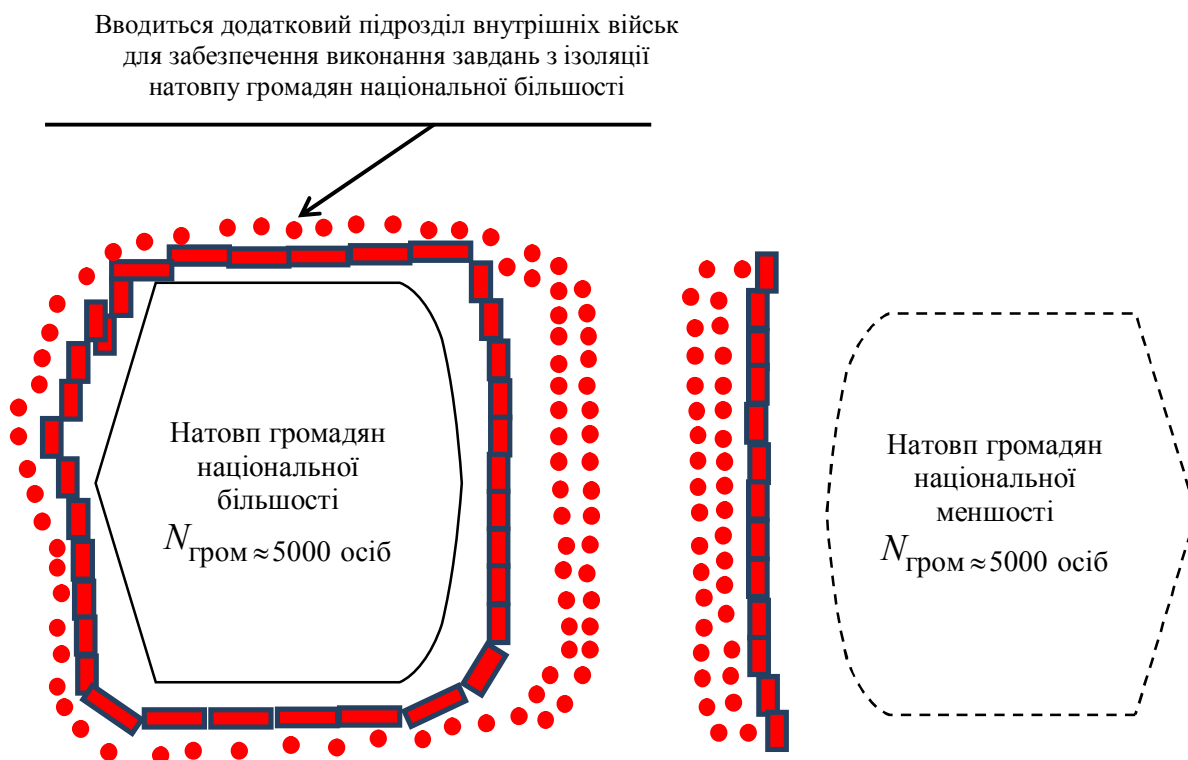

Рис. 3. Побудова бойового порядку внутрішніх військ у разі ізоляції на тривалий час натовпів громадян однієї із протидіючих груп

блокова багатоярусна загороджувальна перешкода (ББЗП) (див. рис. 2), на яку отримано патент України на винахід № 84217 [14].

Особливостями ББЗП є наповнення пустотілих з'єднувальних елементів (рис. 4) рідиною для підвищення її стійкості. Під *стійкістю* розуміється здатність конструкції чинити опір зовнішнім навантаженням, спроможним її зсунути або перекинути.

Загороджувальні засоби, які використовуються особовим складом внутрішніх військ під час виконання зазначеного вище завдання, можуть забезпечити: 1) швидке їх розгортання для застосування; 2) недопущення прориву учасників протистояння на заборонені ділянки території; 3) травмобезпечність та захист особового складу ВВ від протиправних дій правопорушників.

До складу блокової багатоярусної

загороджувальної перешкоди входять пустотілі з'єднувальні елементи, які виготовлені з полімерного матеріалу (як приклад – “темплєн” із загальною вагою одного елемента 40 кг) і можливим бронюванням фронтальної частини та пристосуваннями для ускладнення підходу учасників масових заворушень до захисної перешкоди. Пустотілі з'єднувальні елементи мають геометричну форму прямокутного паралелепіпеда габаритними розмірами 1200х500х600 мм.

Пустотілий з'єднувальний елемент (ПЗЕ) складається (рис. 5): 1 – корпус; 2 – заливна горловина; 3 – зливна горловина; 4 – пази для транспортування.

Перевагами конструкції є: 1) простота виготовлення пустотілих з'єднувальних елементів як складника блокової багатоярусної загороджувальної перешкоди; 2) зручність перевезення пустотілих з'єднувальних

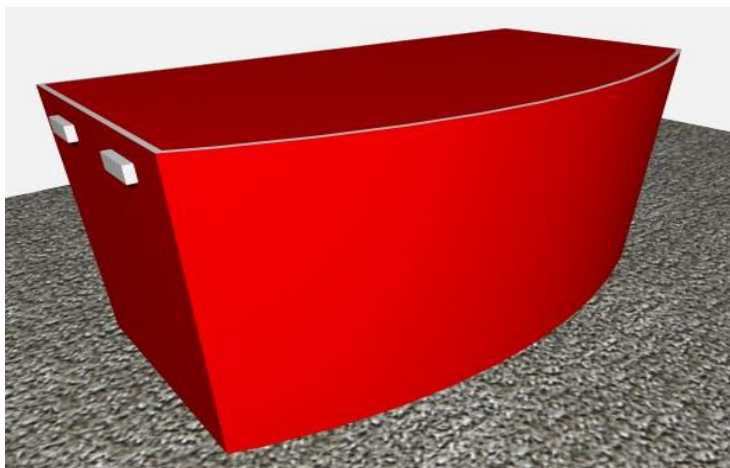

Рис. 4. Пустотілий з'єднувальний елемент (варіант)

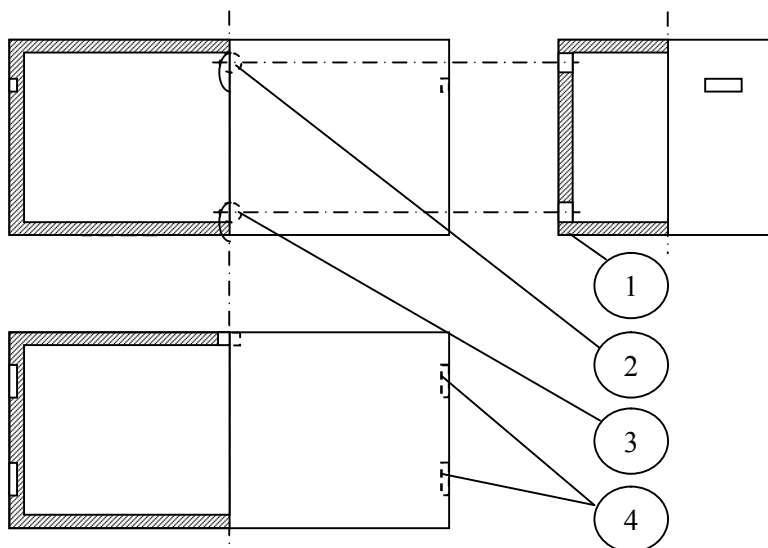

Рис. 5. Схема пустотілого з'єднувального елемента

елементів до місця збирання в єдину блокову багатоярусну загороджувальну перешкоду; 3) зручність зберігання пустотілих з'єднувальних елементів; 4) полегшений монтаж (установка) блокової багатоярусної загороджувальної перешкоди; 5) зсув пустотілого з'єднувального елемента, до якого прикладене зовнішнє навантаження не викликає руйнування елементів загороджувальної перешкоди.

Застосування запропонованої ББЗП у порівнянні з існуючими загороджувальними засобами, які використовуються особовим складом внутрішніх військ під час виконання певних завдань у населених пунктах, має такі переваги, як: 1) вплив на зменшення кількості особового складу під час тривалого виконання завдань; 2) запобігання необхідності використання засобів механізації під час проведення завантажувально-розвантажувальних робіт; 3) спрощення процесів монтажу і демонтажу та застосування додаткової підйомно-транспортної техніки; 4) проведення монтажу без використання додаткових (необхідних) ділянок території; 5) можливість багаторазового використання за різних

погодних та кліматичних умов; 6) травмобезпечність під час використання; 7) не потребує додаткової кваліфікації особового складу підрозділу під час його використання; 8) у процесі монтажу та демонтажу не пошкоджує інфраструктуру району оточення (блокування); 9) можливість зміни розміру загороджувального засобу залежно від необхідної довжини та висоти конструкції.

Конструктивно-компонувальну схему блокової багатоярусної загороджувальної перешкоди загальної конструкції наведено на рис. 6.

Монтаж блокової багатоярусної загороджувальної перешкоди здійснюється встановленням пустотілих з'єднувальних елементів залежно від необхідної ширини перекриття ділянки території у ланцюг. За необхідної висоти конструкції ПЗЕ встановлюються один на інший, утворюючи ряди.

У корпусі 1 (див. рис. 5) у задній верхній частині пустотілого з'єднувального елемента розташовується заливна горловина 2, яка призначена для наповнення його рідиною завдяки з'єднанню з пожежним рукавом, а в нижній частині розташовується зливна

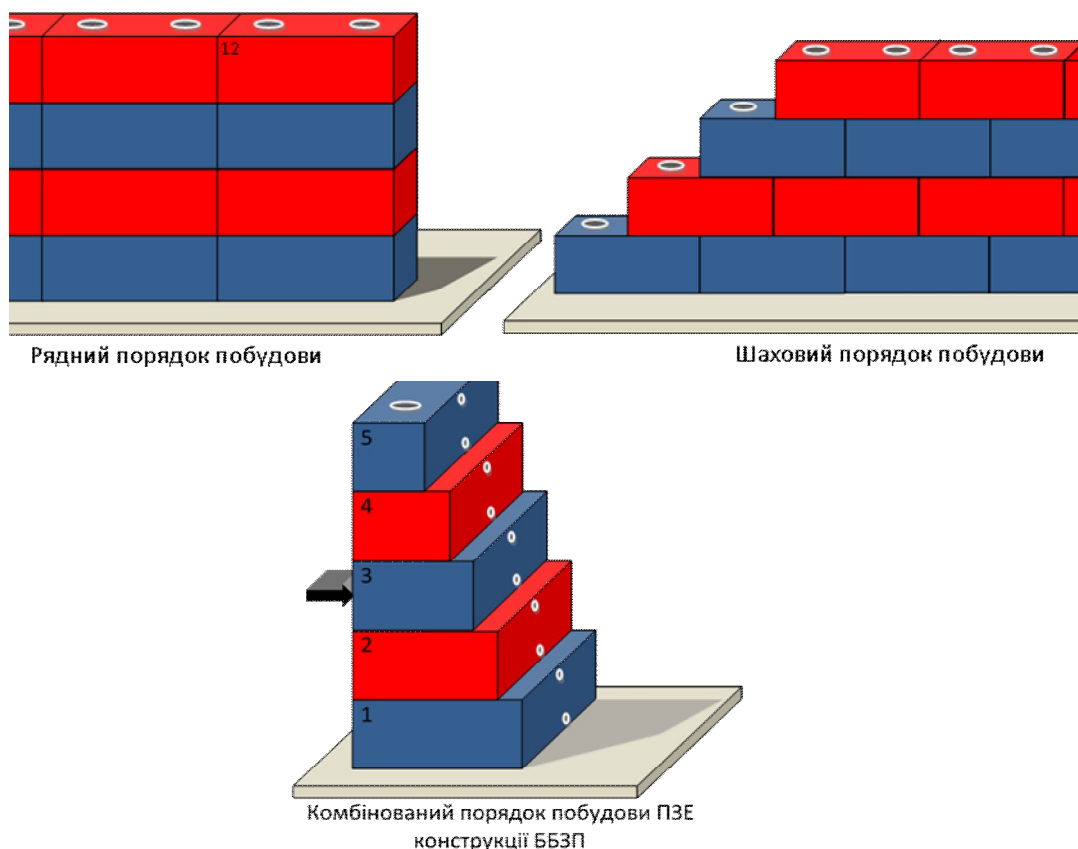

Рис. 6. Конструктивно-компонувальні схеми побудови блокової багатоярусної загороджувальної перешкоди

горловина 3 для зливу рідини з блокової багатоярусної загороджувальної перешкоди.

З лівого та правого боків у верхній частині корпусу 1 ПЗЕ розташовано пази 4 для транспортування і монтажу блокової багатоярусної загороджувальної перешкоди (див. рис. 5).

Під час виконання завдань у населених пунктах екіпаж транспортного засобу доставляє на рубіж оточення (блокування) пустотілі з'єднувальні елементи. Особовий склад резерву внутрішніх військ власними зусиллями за допомогою пазів 4 для транспортування розвантажують ПЗЕ, одночасно монтуючи ББЗП. Як приклад, для перекриття ділянки території шириною 20 м і висотою загородження 3 м необхідно 80 пустотілих з'єднувальних елементів. Доставку цієї кількості ПЗЕ до місця призначення можна здійснити за допомогою двох автомобілів ГАЗ-3309.

Загальна вага блокової багатоярусної загороджувальної перешкоди розміром 20 м і висотою загородження 3 м при 100-відсотковому наповненні її рідиною приблизно складає 300 000 Н (30 590 кг). Зсув блокової багатоярусної загороджувальної перешкоди відбудеться за рахунок дії зовнішніх сил (натовпу) на передню частину конструкції. Якщо дію натовпу уявити у вигляді розподіленого навантаження на 1 м, то їх сила тиску складатиме 2 600 Н/м (265 кг/м), таким чином, діюча сила тиску на загородження шириною 20 м приблизно буде 52 000 Н (5 300 кг), тоді як необхідне зусилля для зсуву ББЗП приблизно має складати 90 000 Н (9 200 кг) з урахуванням коефіцієнта тертя $f = 0,3$ (який можна штучно змінювати). Виходячи з цього можна зробити висновок, що прикладене зусилля зовнішнього навантаження натовпом на загородження буде значно меншим, ніж зусилля, необхідне для зсуву даної конструкції ($52\,000\text{ Н} < 90\,000\text{ Н}$).

Під час демонтажу блокової багатоярусної загороджувальної перешкоди рідина з конструкції зливається шляхом відкриття в кожному пустотілому з'єднувальному елементі зливної горловини 3 (див. рис. 4). Після використання ББЗП конструкція демонтується зусиллями екіпажу вантажного транспортного засобу за допомогою пазів 4 для транспортування і завантажується в автомобіль.

Наведені особливості запропонованого

загороджувального засобу потребують додаткових досліджень, пов'язаних з визначенням стійкості блокової багатоярусної загороджувальної перешкоди у разі наповнення її рідиною під час прикладання зовнішнього навантаження.

Висновки

Обґрунтовані способи дій внутрішніх військ під час припинення масових протистоянь громадян у разі виникнення міжетнічного конфлікту та застосування блокових багатоярусних загороджувальних перешкод дадуть змогу військам виконати зазначені завдання з мінімальною чисельністю особового складу.

Напрямом подальшого дослідження запропонованих способів дій внутрішніх військ під час припинення масових протистоянь громадян у разі виникнення міжетнічного конфлікту є розроблення математичного апарату визначення значень показників чисельності внутрішніх військ для застосування кожного із способів та його тривалості.

Список використаних джерел

1. Орлов, Н. М. Некоторые уроки для органов государственной власти и органов военного управления на фоне событий вокруг Евромайдана в Украине [Текст] / Н. М. Орлов // Современный научный вестник. – 2014. – № 38 (177). – С. 45–52.
2. Розенберг, С. Как сегодняшние события на Майдане видят британцы [Електронний ресурс] / С. Розенберг. – Режим доступу : <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-25307255>
3. Бекешкина, И. Теперь любая власть будет остерегаться нового Майдана [Електронний ресурс] / И. Бекешкина. – Режим доступу : <http://delo.ua/ukraine/teper-ljubaja-vlast-budet-osteregatsja-novogo-majdana-bekeshkin-226537/>
4. Тымчук, Д. Румыния против Украины [Електронний ресурс] / Д. Тымчук. – Режим доступу : <http://politiko.ua/blogpost55591>
5. Оперативне застосування та тактика дій внутрішніх військ : навч. посіб. [Текст] / І. О. Кириченко, О. М. Шмаков, О. В. Лавніченко, М. М. Орлов та ін. – Х. : Військ. ін-т ВВ МВС України, 2005. – 564 с.

6. Аналіз способів дій військових угруповань під час знешкодження незаконних збройних формувань [Текст] / О. В. Лавніченко, В. П. Варакута, І. С. Луговський, О. В. Кривенко // Честь і закон. – 2013. – № 1. – С. 49–58.

7. Шмаков, О. М. Словник офіцера внутрішніх військ з військово-наукових питань [Текст] / О. М. Шмаков. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2009. – 518 с.

8. Орлов, М. М. Методичні підходи щодо визначення характеристик регіону держави [Текст] / М. М. Орлов // Системи озброєння і військова техніка. – 2005. – № 1 (1). – С. 72–78.

9. НАТО занепокоєне загостренням ситуації у Криму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1505896>

10. Етнічна свідомість [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-2437.html>

11. Орлов, М. М. Математичні моделі визначення чисельності внутрішніх військ для охорони державних об'єктів у разі вирішення завдань забезпечення функціонування регіональних органів державної влади при виникненні міжетнічного конфлікту [Текст] / М. М. Орлов, В. В. Халеп // Системи озброєння і військова техніка. – 2013. – № 4 (36). – С. 146–151.

12. Политический кризис на Украине. Главы девяти украинских областей подали в отставку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tvc.ru/news/show/id/32306>

13. А. с. 84217 Україна, МПК³ F 41 H 11/00. Захисна загороджувальна перешкода / А. В. Ковтун, О. І. Шаповалов, А. О. Іванченко (Україна). – № a200700679 ; заявл. 22.01.07 ; опубл. 25.09.08, бюл. № 18.

14. Орлов, Н. М. Применение переносных блочных многоярусных заградительных препятствий для сил охраны общественного порядка [Текст] / Н. М. Орлов, А. И. Шаповалов // Менеджмент и маркетинг : сб. науч. тр. SWorld. Т. 32. – Одеса, 2014, Проект SWorld международной наукометрической базы РИНЦ SCIENCE INDEX. – С. 33–39.

Стаття надійшла до редакції 02.06.2014 р.

Рецензент – доктор технічних наук, професор О. О. Морозов, Академія внутрішніх військ МВС України, Харків, Україна